

WHITEPAPER

KWALIFICATIEDOSSIERS

Welke rol kan het kwalificatiedossier spelen bij het flexibiliseren van MBO-opleidingen?

29 - 06 - 2023

your **next**
concepts

INTRODUCTIE

'Flexibiliseren kan niet zonder standaardiseren.'

Als je je bezighoudt met het flexibiliseren van het onderwijs, heb je deze quote vast wel een keer langs zien of horen komen. Flexibel onderwijs is een mooi streven maar enige richtlijnen zijn belangrijk om niet om te komen in de hoeveelheid informatie en om zicht te houden op de mogelijkheden. Deze whitepaper gaat over welke rol kwalificatiedossiers (KD's) spelen in een flexibel MBO onderwijs.

'Flexibiliteit is een veelkoppig monster, het kan alle kanten uitgaan. Het kan gaan over de flexibiliteit van het aanbod en het kan gaan over de flexibiliteit van de uitvoering.'

Er worden al verschillende manieren toegepast in het MBO om flexibel onderwijs mogelijk te maken. Met de inherente praktische vorm van onderwijs maakt het MBO momenteel vaak gebruik van flexibele manieren van lesgeven in samenwerking met het werkveld. Daarnaast wordt er ook gekeken naar de mogelijkheden van modulair onderwijs en LLO (Leven Lang Ontwikkelen). Met een op gang komende flexibilisering moet het standaardiseren dus ook een aansluitpas maken.

Nu kent het MBO de KD's. Een dossier waar per studie in staat wat studenten moeten beheersen alvorens ze het diploma krijgen. Bij het KD 'zelfstandig werkend bakker' staan bijvoorbeeld de kerntaken: 'Bereidt bakkerijproducten, bestelt grondstoffen en producten en slaat deze op en bevordert de kwaliteit en aantrekkelijkheid van het assortiment.'

De uitdaging van standaardisering lijkt dus al opgelost door de aanwezigheid van de KD's. Dit leidt echter wel tot verschillende meningen. Waar het KD aan de ene kant een houvast biedt voor instellingen voor hun eindniveau, geeft dit ook enige restricties op het gebied van flexibilisering van het onderwijs. Waar is het mogelijk om te flexibiliseren en welke vorm krijgt dit flexibele onderwijs? In deze whitepaper wordt dit vraagstuk van verschillende kanten belicht om de kansen en uitdagingen in kaart te krijgen.

Zijn de KD's een hulpmiddel voor het flexibiliseren of werkt dit flexibilisering juist tegen?

Voor het verzamelen van kennis en standpunten over dit onderwerp zijn verschillende bronnen in het MBO en het SBB geraadpleegd door middel van interviews.

KWALIFICATIEDOSSIERS

In 2023 hebben (toekomstige) studenten de mogelijkheid om te kiezen uit 736 CREBO gecertificeerde studies. Om een keuze te kunnen maken uit dit grote aanbod kunnen de studenten naar verschillende factoren kijken, zoals locatie of waar anderen naartoe gaan.

Met zoveel verschillende richtingen en opleidingen kan het een uitdaging zijn om elke opleiding dezelfde waarde te laten hebben voor het werkveld. De SBB (Samenwerkingsorganisatie Beroepsonderwijs Bedrijfsleven) heeft in samenwerking met het werkveld kwalificatiedossiers per opleiding opgesteld om te garanderen dat het te ontvangen diploma van hetzelfde niveau is en op dezelfde manier wordt gewaardeerd op de arbeidsmarkt. In deze dossiers is terug te vinden welke kennis en vaardigheden een student moet beheersen alvorens de student een diploma voor de opleiding kan halen.

'De kwalificatiedossiers zijn de maatstaf die uniformiteit kunnen garanderen dat elke studie voldoet aan de gestelde eisen en resulteert in een waardig diploma.'

KD's kunnen bestaan uit een algemene of specifieke omschrijving. Hoe specifiek de benodigde kennis is, is afhankelijk van de studie en de vereisten die daaraan toegekend zijn in het KD.

224 totaal aantal kwalificatiedossiers

1360 totaal aantal keuzedelen

Meerderheid keuzedelen 240 SBU

HET PROCES VAN EEN KWALIFICATIEDOSSIER

- 1** **BEDRIJFSLEVEN**

Het bedrijfsleven geeft sturing aan het KD omdat zij weten wat er nodig is in het werkveld, welke ontwikkelingen en trends er spelen en welke functies er nodig zijn. Daarnaast geven ze aan welke werkzaamheden er zijn en hoeveel vakmensen er nodig zijn.
- 2** **SECTORKAMER**

Een sectorkamer bestaat uit vertegenwoordigers uit het bedrijfsleven en het beroepsonderwijs. Er zijn negen sectorkamers. Elke sectorkamer wordt geïnformeerd door marktsegmenten en samen adviseren zij het bestuur van de SSB. Nadat de sectorkamer het verzoek ontvangt, wordt deze doorgestuurd naar de betrokken marktsegmenten om advies uit te brengen. Met dit advies besluit de sectorkamer of de SBB de opdracht geeft om het kwalificatiedossier te ontwikkelen.
- 3** **ONAFHANKELIJKE TOETSINGSKAMER**

De onafhankelijke toetsingskamer van de SBB voert een ingangstoets uit aan de hand van het toetsingskader die door de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) wordt goedgekeurd. De criteria van het toetsingskader bestaan uit: Doelmatigheid, Uitvoerbaarheid, Herkenbaarheid, Transparantie, Flexibiliteit en Duurzaamheid. Als de toetsingskamer akkoord is, start het ontwikkelproces.
- 4** **CONTROLE**

De sectorkamer bepaalt welke deskundigen uit welke branche betrokken worden bij het proces. Vervolgens beoordeelt het bedrijfsleven de herkenbaarheid van het beroep en de uitvoerbaarheid voor de beroepspraktijkvorming. De deskundigen uit het onderwijs controleren of alles uitvoerbaar is voor het onderwijs en de examinering.
- 5** **EINDTOETS**

Na de controle is het resultaat een concept KD. De onafhankelijke toetsingskamer doet vervolgens een eindtoets volgens het toetsingskader in stap 3. Als het dossier door de eindtoets heen komt, wordt het concept opgestuurd naar de sectorkamer ter validering.
- 6** **ADVIES**

Vervolgens laat de sectorkamer zich adviseren door de betrokken marktsegmenten en kan deze overleggen met andere sectorkamers. Als de sectorkamer tot een positief advies komt, publiceert de toetsingskamer het concept dossier op hun website.
- 7** **LEGITIMITEREN**

Het algemeen bestuur van de SBB legitimeert het dossier op basis van het advies van de sector- en toetsingskamer. Vervolgens dient het bestuur het dossier in bij de minister van OCW.
- 8** **PUBLICATIE**

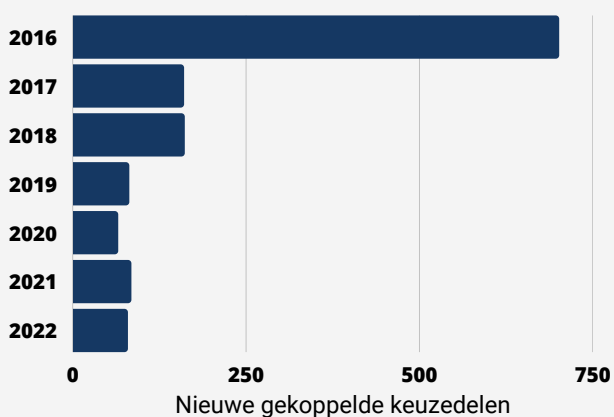
Het nieuwe kwalificatiedossier wordt officieel door de minister van OCW en de publicatie in de Staatscourant. Dit gebeurt meestal rond 1 oktober. Als laatste stap publiceert de SBB het definitieve kwalificatiedossier op hun website.

KEUZEDELEN IN KAART

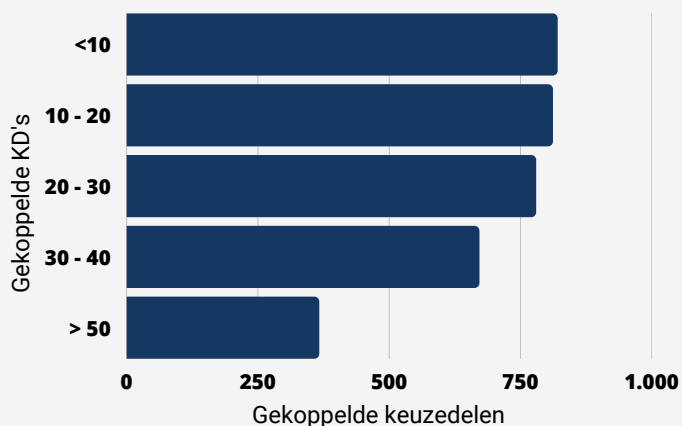
Op basis van de gegevens van de KD's hebben wij gekeken hoe de keuzedelen gekoppeld zijn aan deze KD's. Een aantal resultaten zijn hier weergegeven.

NIEUWE GEKOPPELDE KEUZEDELEN PER JAAR

Keuzedelen worden na de introductie bijgehouden en relevante keuzedelen blijven gekoppeld aan de KD's.

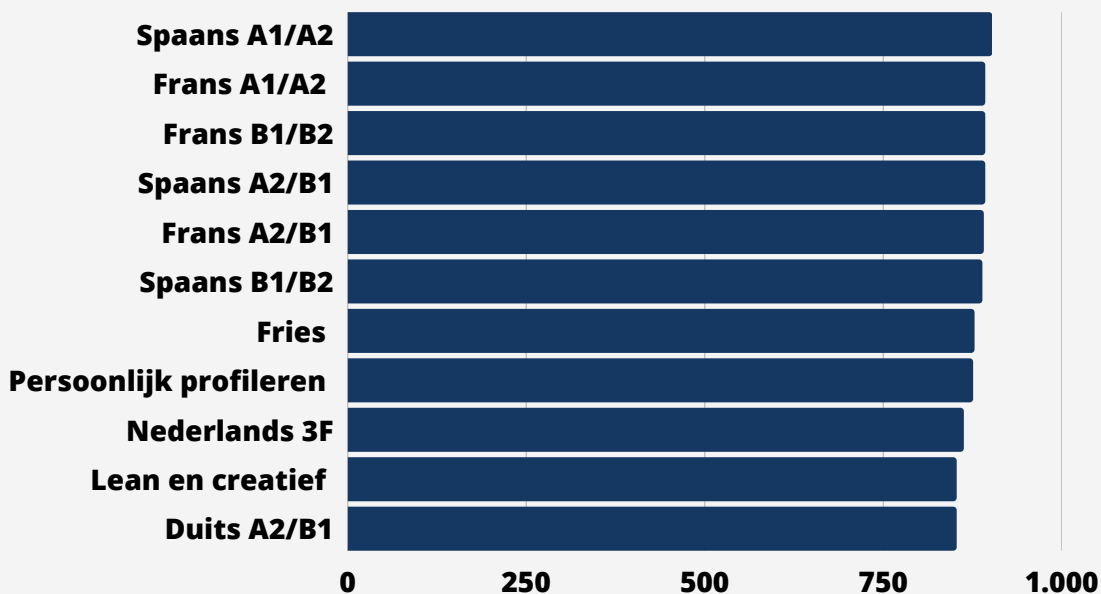
AANTAL GEKOPPELDE KEUZEDELEN PER KD

Veel KD's hebben een beperkt aantal gekoppelde KD's. Het beperkte aantal kan studenten ondersteunen bij hun keuze.

DE MEEST GEKOPPELDE KEUZEDELEN

Dit zijn de keuzedelen die het vaakst aan KD's zijn gekoppeld

Talen zijn keuzedelen die voor alle KD's relevant kunnen zijn en komen daarmee bij de meeste KD's terug.

KEUZEDELEN

Het MBO had voor de komst van de keuzedelen de mogelijkheid om 15% van de onderwijstijd vrij in te vullen. Ondanks de vrijheid werd hier vaak geen gebruik van gemaakt. Hierdoor werden in 2016 de keuzedelen geïntroduceerd die zijn bedoeld voor een verdieping of verbreding in het werkveld.

'(Een keuzedeel is) een soort plusje op je diploma'.

Onderwijsinstellingen kunnen zelf met ideeën komen voor keuzedelen. Dit zijn er inmiddels al rond de 1.300. De sectorkamers bepalen welke keuzedelen bij welke opleidingen gekozen kunnen worden.

Om in te kunnen spelen op een nieuwe ontwikkeling is er geen tijd om een nieuw KD te maken. Tegen de tijd dat het nieuwe KD in elkaar zit en is goedgekeurd en uitgerold, is deze ontwikkeling wellicht alweer gedateerd. Om sneller in te kunnen spelen op het werkveld kunnen onderwijsinstellingen nieuwe keuzedelen voorstellen. Een nieuw keuzedeel kan, afhankelijk van de complexiteit van het onderwerp, ongeveer een half jaar na de aanvraag gebruikt worden.

In gesprekken met het MBO bleek dat er in het algemeen maar een klein aanbod van keuzedelen wordt aangeboden aan de studenten. Het komt vaak voor dat de kennis of de mankracht niet beschikbaar is waardoor er een keuze gemaakt moet worden in het aanbod. Opleidingen maken doorgaans zelf de keuze in welke keuzedelen zij willen aanbieden aan hun studenten.

Het grote aantal keuzedelen dat mogelijk is om te kiezen zorgt echter voor een dilemma bij verschillende instellingen. Zo willen ze graag de studenten de ruimte bieden om zichzelf te ontwikkelen naar hun eigen behoeften, maar dit vereist wel een enorme inspanning, veel tijd en veel logistieke uitdaging. Bovendien kampen kleinere onderwijsinstellingen met het probleem dat er geen grote groepen studenten zijn die de klassen kunnen vullen. Als het aanbod te breed is zal niet elke klas gevuld kunnen worden waardoor je de student weer beperkt in hun keuze. Een mogelijke oplossing waar aan gedacht wordt, is om het aantal keuzedelen terug te brengen naar een veel lager getal. Vervolgens is het belangrijk dat het klein aantal keuzedelen perfect in elkaar zit en toe te passen is bij meerdere studies.

BEIDE KANTEN VAN DE MEDAILLE

In de discussie over welke plek KD's in de flexibilisering hebben, zijn geen foute antwoorden. Wat niet mogelijk is bij een instelling is misschien wel mogelijk bij een andere instelling. Bovendien zullen onderwijsvisies en processen van een instelling ook impact hebben op hoe flexibel onderwijs wordt uitgevoerd.

Opvatting vanuit het SBB

Volgens Wim Jellema, beleidsadviseur toetsingskamer SBB, zijn de KD's gemaakt met genoeg mogelijkheden om er flexibel mee om te gaan. Zo zijn er kerntaken die wat globaler beschreven zijn en waar speling mogelijk is voor de interpretatie: 'Een student moet op de hoogte zijn van moderne en nieuwe materialen die gebruikt worden'. Dit geeft de ruimte voor een onderwijsinstelling om te bepalen wat moderne materialen zijn.

'Het dossier moet een aantal jaren mee kunnen. Het moet niet zo zijn dat het zo gedetailleerd in het dossier staat dat het na twee jaar al verouderd is. De scholen moeten de ruimte hebben om binnen die gestelde eisen zelf te actualiseren naar de nieuwste stand van zaken binnen de arbeidsmarkt.'

Wim ziet ook dat er bij sommige scholen heel flexibel met de kwalificaties wordt omgegaan. Zo zijn er instellingen die een dubbelkwalificatie geven. Als twee kwalificaties veel op elkaar lijken, wordt eerst één van de twee KD's behandeld. Vervolgens krijgt de student de kans om met een jaar extra studie het tweede diploma ook te behalen.

Een andere mogelijkheid tot flexibel onderwijs kan je bijvoorbeeld zien in het KD 'creatief vakman'. Hieronder vallen onderwerpen zoals werken met glas, keramiek of meubels. Dit valt allemaal onder een dossier. Een instelling kan ervoor kiezen dat een student met alle onderwerpen kennis maakt, maar een instelling kan er ook voor kiezen om iemand als specialist op te leiden. Zo kan er samen met een leerbedrijf of het bedrijfsleven afgesproken worden wat er belangrijk is voor het werkveld en wat een specialist moet kunnen.

Opvatting vanuit het MBO

Om erachter te komen hoe de werknemers uit het MBO de KD's ervaren, is er contact opgenomen met docenten en opleidingsmanagers die hiermee ervaring hebben. Waar Wim Jellema vooral de mogelijkheden ziet, is het MBO nog zoekende als we spreken met medewerkers van MBO's.

Een duidelijke basis

Waar het MBO het over eens lijkt te zijn, is dat het KD een erg behulpzaam middel is om een duidelijke richting aan de inhoud van een opleiding te geven en een goede basis legt voor de kennis die nodig is in het werkveld. Dit zorgt voor een goede continuïteit in de kwaliteit van het landelijke onderwijs. Het zorgt er tevens voor dat de benodigde basiskennis niet wordt overgeslagen maar ook terug te vinden is in het curriculum.

'Als dit niet het geval was, bleef veel van de basiskennis links liggen. Nu dit wel wordt geleerd zijn de studenten veel breder inzetbaar.'

Regionale verschillen

In meerdere gesprekken kwam de mening naar voren dat het verstandig is om te kijken welke kwaliteiten er nodig zijn afhankelijk van de locatie waar iemand wordt opgeleid. Zo kan het werkveld zien dat er regionaal bijvoorbeeld een tekort is aan fotografen met een eigen studio of winkel. In het KD van fotograaf staan echter ook competenties beschreven die niet relevant zijn voor het hebben van een eigen studio of winkel. Een globale beschrijving voor meerdere uitstroomrichtingen is dus niet altijd in het voordeel van de student of het werkveld.

Specialisatie heeft niks aan een globale beschrijving

Naast een specifieke vraag vanuit het werkveld, kan het werkveld op zichzelf al een probleem hebben met een globale beschrijving. Bij erg specifieke opleidingen of opleidingen gericht op een heel duidelijk beschreven doelgroep wordt de globale beschrijving van het KD niet als positief ervaren. Van deze gevallen krijgt een strak en duidelijk KD de voorkeur boven een eigen invulling. Hier kan je bijvoorbeeld denken aan de opleiding doktersassistent.

De vraag van het werkveld

Elke geïnterviewde had het gevoel dat er geen correcte vertegenwoordiging was van het onderwijs en dat het werkveld en het onderwijs andere dingen van elkaar verwachten.

'Is er genoeg contact met het werkveld, zeker bij het schrijven van een kwalificatiedossier, om op te schrijven wat het werkveld graag wil?'

Het werkveld ziet soms het nut niet meer van examens of verslagen en wil zo snel mogelijk nieuwe young professionals binnen halen om ze in de praktijk te laten leren. Het onderwijs voelt daarnaast dat het te weinig impact heeft op de veranderingen die gemaakt worden in de KD's. De suggestie die van één van de geïnterviewden kwam, was dat er regelmatig contact moet zijn met het werkveld en er gecommuniceerd moet worden over de behoeften en de mogelijkheden. Op deze manier weten beide partijen wat ze van elkaar kunnen verwachten en weet het MBO beter welke skillset iemand nodig heeft om gelijk door te kunnen stromen. 'Blijf in contact met bedrijven!' zegt een van de geïnterviewden.

'Laat het bedrijfsleven leidend zijn in wat je behandelt op school'.

Interpreteren

Met een globale beschrijving bestaat het risico dat er verschillende opvattingen over gemaakt kunnen worden. Wat dit nog lastiger maakt, is dat tijdens het vergelijken van verschillende KD's een van de geïnterviewden erachter kwam dat verschillende termen dezelfde betekenis kunnen hebben. Dit kan binnen één instelling al voor onduidelijkheid zorgen, laat staan wanneer twee of meer onderwijsinstellingen willen gaan samenwerken.

Uitzondering

Zoals op elke regel, is er hier ook sprake van een uitzondering. Opleidingen die niet onderhevig zijn aan veel veranderingen of ontwikkelingen zijn gebaat bij hoe het KD momenteel werkt. In de opleiding van doktersassistent is de afgelopen jaren niet zoveel veranderd als in andere opleidingen. Veel onderdelen blijven min of meer hetzelfde. Hierdoor heeft deze opleiding de tijd gekregen om het KD passend te maken op de behoeften van het werkveld waardoor het werkveld en de inhoud van het KD dus beter op elkaar aansluiten

TOEKOMST VAN DE KD'S

Momenteel biedt de huidige vorm van de KD's mogelijkheden maar ook uitdagingen. Hoe zien het SBB en het MBO de toekomstige ontwikkeling van de KD's?

Perspectief SBB

MODULAIR ONDERWIJS

Volgens Wim zijn er nog winsten te behalen met de huidige kwalificatiedossiers. De winst ziet hij vooral bij de operationele kant van de MBO instellingen. Een kwalificatiedossier geeft immers alleen harde eisen waaraan iemand moet voldoen om het diploma te halen. Er wordt niet beschreven welke weg een student moet bewandelen.

Zo kijkt Wim vanuit een onderwijskundige blik naar de kansen en ziet hij een mogelijkheid om het onderwijs meer modulair in te richten. Een vorm waar de studenten zelf een onderwijspakket kunnen kiezen en waar de instructies en het lesplan in het lesmateriaal zijn verwerkt. Dit geeft de student meer vrijheid in hoe die het lesmateriaal gaat aanpakken en geeft dit de docent meer tijd om de studenten te helpen met hun specifieke doelen. Dit beeld heeft echter wel een up-to-date ICT-systeem nodig om goed te kunnen verlopen.

CROSSOVER-DOSSIERS

Nieuwe beroepen ontstaan vooral op plekken waar twee sectoren elkaar tegenkomen. Nieuwe kwalificaties worden opgesteld gericht op nieuwe beroepen die sectoroverstijgend zijn. Bij crossovers ligt het initiatief vooral bij de scholen en het bedrijfsleven. Hier kunnen ze laagdrempelig een voorstel indienen voor een nieuwe kwalificatie. De toetskamer moet dit dan toetsen met een lichtere toetsing waardoor de scholen kunnen experimenteren met nieuwe opleidingen en kwalificaties.

'Bij normale KD's hadden sommige scholen heel erg een top down gevoel en dat ze geen inspraak hadden op hoe ze het onderwijs moesten vormgeven. Door de crossover dossiers heeft het SBB gezien dat meer ownership en eigen inbreng een grote positieve factor kan zijn voor de scholen.'

REPRESENTATIEF

Alle gesprekken met de geïnterviewden brachten andere ervaringen met zich mee met betrekking tot de KD's. Desondanks hadden al deze gesprekken minimaal een onderwerp dat overal terugkwam: de kloof tussen het onderwijs en het werkveld. Het gevoel dat het onderwijs niet gehoord werd of dat de verwachtingen van het werkveld niet aansloten op wat het MBO doet heerste in elk gesprek. Een van de mogelijke genoemde oplossingen is om de lijntjes veel korter te maken met het werkveld en regelmatig contact te onderhouden zodat beide partijen weten wat er speelt en wat de mogelijkheden zijn. Dit geldt dus zowel voor het actualiseren en vernieuwen van de KD's als de invulling van het KD binnen het MBO. Snel kunnen inspelen op verandering in goed overleg tussen werkveld, instelling en student is de sleutel om flexibel onderwijs binnen het MBO te introduceren.

'Blijf in contact met bedrijven! De bedrijven weten het beste wat er in de regio speelt en wat er nodig is. Die moeten we juist bedienen met de nieuwe groep van young professionals. Als je samen genoeg aan tafel hebt gezeten dan weet je wat er speelt.'

BIBLIOGRAFIE

Kwalificatiestructuur. (2023, March 13). Mboraad.

<https://www.mboraad.nl/themas/kwalificatiestructuur#:~:text=Zo%20%20kennen%20we%20in%20Nederland,samen%2C%20%20noemen%20we%20de%20%20kwalificatiestructuur%20>.

MijnSBB - Portal Kwalificatiestructuur. (n.d.). <https://certificaat-mijn.sbb.nl/Content/documenten/toetsingskader-kwalificatiestructuur>

Studenten in het mbo. (2023, March 8). Mboraad.

<https://www.mboraad.nl/het-mbo/feiten-en-cijfers/studenten-het-mbo>

CONTACT

<https://www.yournextconcepts.com/>

info@yournextconcepts.nl

030 7440 232

Europalaan 100, Utrecht

**your next
concepts** <